

Prvé univerzity a vzdelávanie v stredoveku

Joanna Babiarz

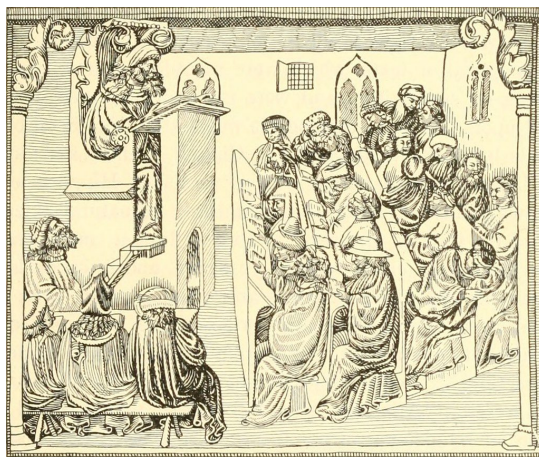
21. marca 2020 ✚ *História* ✚ *Život v stredoveku*

Podľa jednej z čiernych legiend – ktorá stále nachádza veľa prívržencov – katolícka Cirkev od začiatku svojej existencie bránila rozvoju vedy, vedomostí a pokroku, aby udržiavala jednoduchých ľudí v slepej poslušnosti a až časy „osvietenia“ priniesli oslobodenie od tých hrozných okov nevedomosti a temnoty. Veľký omyl!

Už od raného stredoveku sa katolícka Cirkev usilovala, aby živiaci duše svetlom viery, nezanedbávala ani ich intelektuálny rozvoj. Spočiatku vďaka rýchlo rastúcim sieťam kláštorov boli zakladané prvé knižnice – stačí spomenúť napríklad Vivarium, Monte Cassino či Sankt Gallen, v ktorých sa uchovávali a kopírovali staré rukopisy a vyučovala sa gréčtina a latinčina. Rastúce povedomie o vlastnom barbarstve u vtedajších ľudí malo za následok, že nielen v nasledovaní Krista, ale aj v majstroch antiky hľadali vzor, o ktorý by bolo možné sa oprieť pri uspokojovaní hladu po poznaní. Postupom času sa mníšske komunity stali vzorom pre ostatných, pretože sa aktívne podieľali na budovaní západnej civilizácie a prispievali k nezanedbateľnému rozvoju vedeckého, technického a kultúrneho myslenia. Je veľmi pravdepodobné, že nebyť namáhavého diela opisovačov, pravdepodobne aj Bibliu by stihol osud mnohých starodávnych rukopisov, ktoré boli nenávratne zničené, alebo prežili v skreslenej verzii.

Aj svetská moc si čoskoro uvedomila, že bez vplyvu Cirkvi by nebola schopná vytvoriť silný štát, ani ho efektívne riadiť, pretože *nemúdry kráľ privedie do záhuby svoj ľud: a mestá vzrastajú rozumnosťou mocnárov* (Sir, 10, 3). Preto vládcovia tohto obdobia sa usilovali zabezpečiť, aby v kláštorných školách nechýbali dobrí učitelia a dobré knihy. Karol Veľký, ktorý bol sám napoly analfabet, vo svojej obľúbenej rezidencii v Aachene zhromaždil najvplyvnejšie mozgy svojej doby. Panovník sa obklopil osobnosťami ako napr. jeho poradca a priateľ Alkuin – anglosaský kňaz, predstaviteľ katedrálnej školy a knižnice v Yorku, zakladateľ početných stredísk, kde sa prepisovali rukopisy; vizigotský biskup – literát Teodulf zo Španielska; francúzsky kronikár a zlatník Einhard alebo básnik a kronikár Paweł Diakon, ktorý prišiel z Lombardov. Títo učenci vytvorili medzinárodné stredisko, ktorého činnosť viedla k dynamickému rozkvetu vedy a umenia s názvom Karolovská renesancia.

Keď sa na začiatku nového tisícročia časť Európy už dokázala vymaniť spod hrozby nájazdov barbarských kmeňov a Cirkev na týchto územiach dostatočne zosilnela, okamžite rozbehla vzdelávacie aktivity. V kapitole z roku 789 čítame tieto slová: *Nech pri každej katedrále, nech pri každom opátstve (...) je škola, kde by sa deti učili čítať, počítať, spievať a písať a oboznámili sa s Knihou žalmov*. Miestne synody (v rokoch: 798, 813 a 816) tieto usmernenia potvrdili a odporučili, aby prístup do škôl bol univerzálny a bezplatný. Lateránsky koncil v roku 1179 stanovil, že je povinnosťou každej katedrálnej kapituly viesť a udržiavať školu. Avšak už oveľa skôr, od polovice 4. storočia, sa mníši vytrvalo a dôsledne ujímali úlohy vyučovať.



Zdroj: flickr.com

Iba Cirkev

V tom čase bola Cirkev jediným miestom, kde sa odovzdávali znalosti. V pohanskom starovekom svete si iba bohatí a slobodní občania mohli dovoliť solídne vzdelanie, z ktorého však boli často úplne vylúčené ženy. Kresťanstvo v tom prinieslo revolučnú zmenu vďaka stále sa rozrastajúcim rehoľným rádom. Život stredovekých mníchov sa neobmedzoval iba na charitu a modlitby, ale ich povinnosti zahŕňali aj vyučovanie a opáti (často pokrvene príbuzní s panovníkmi) pretvorili ženské rehoľné rády na strediská vedy. Výrečným príkladom je svätá Hildegarda, ktorá žila v prvej polovici 12. storočia, a ktorej lekárske znalosti sa dodnes využívajú.

Kláštorné a katedrálne školy sa v nasledujúcich storočiach pretransformovali na jeden z najväčších vynálezov stredoveku – na univerzitu. Univerzita je popri gotickej katedrále jedným z indikátorov rozsahu kresťanskej kultúry a civilizácie na mape sveta.

Nikdy predtým neexistovala inštitúcia, ktorá by poskytovala komplexné a široké (odtiaľ názov – *universitas*) vzdelávanie v oblasti znalostí a morálky. Absolvent univerzity musel byť nielen dokonale vzdelaný, ale musel mať aj vysoké morálne vlastnosti, pretože – ako čítame v jednom komentári k Aristotelovej *Metafyzike* z pera sv. Tomáša Akvinského, ktorý vytvoril geniálnu syntézu aristotelskej a kresťanskej filozofie – všetky vedy a umenia sú podriadené jednej, a to: *zdokonaľovaniu človeka*.

Väčšina univerzít bola založená a existovala vďaka grantom svetských vládcov a podpore pápežov. Obzvlášť významná bola pápežská ochrana, pretože konflikty medzi študentmi, profesormi a miestnou komunitou, ktoré sa nedôverčivo stavali k osobám túžiacim po vzdelaní, boli každodenným javom. Vďaka ochrane, ktorú poskytoval Petrov stolec, sa univerzity nielenže rýchlo rozvíjali, ale po čase získali aj rozsiahlu autonómiu.

Časy rozumu

Univerzitné učebné osnovy boli založené na antickom vzorci siedmich slobodných umení: gramatiky, logiky a rétoriky (*trivium*) ako aj aritmetiky, geometrie, hudby a astronómie (*kvadrivium*). Okrem tohto základu sa vyučovalo aj občianske a kánonické právo, teológia, medicína a filozofia podľa diel Galena, Aristotela, Boethia, Ptolomaia a Euklida. Postupom času jednotlivé vedecké disciplíny postupne získali status nezávislých výskumných odborov, na ktoré sa špecializovali konkrétne univerzity. Po ukončení štúdia získal študent nižší bakalársky a vyšší magisterský titul, ktorý mu dával *ius ubique docendi* – právo učiť sa

všade.

Okrem vedomostí založených na knihách, ktoré poskytovali dôkladné vzdelanie, univerzity pri hľadaní pravdy používali logickú a racionálnu argumentáciu, ktorú si osvojili vďaka vedeniu sporov a dišpút. Počas takejto diskusie bolo možné predložiť takmer akúkoľvek tézu, ale ak sa ju nepodarilo dokázať dobre premyslenou argumentáciou, úplne stratila svoj *raison d'être*. Ako sa len tá neobmedzená výmena myšlienok odlišuje od súčasnej výučby, v ktorej aj tie najabsurdnejšie teórie sú prezentované ako výsledok racionálnej modernej vedy!

V šesťnástom storočí bol založený jezuitský rád a spolu s ním vznikali aj jezuitské školy, ktoré mali veľmi vysokú úroveň. Je to sotva prekvapujúce, keďže z Ježišovej spoločnosti vyšiel mimoriadne veľký počet učencov zaoberajúcich sa najmä matematikou a prírodnými vedami, v ktorých dosiahli veľké úspechy, čím vytvorili jeden zo základov rozvoja modernej vedy. A ako misijná rehoľa synovia svätého Ignáca prinášali výtvarné západnej civilizácie na takmer všetky kontinenty sveta.



Zdroj: wikipedia.com

Európske korene

Nie je možné spomenúť všetkých vynikajúcich mysliteľov, ktorí vyšli z lona katolíckej Cirkvi, spájajúcich vieru s vedou a odovzdávajúcich intelektuálne úspechy predchádzajúcich generácií generáciám ďalším. Ako napísal Paul Valéry: *Kdekoľvek majú mená Caesara, Gaiusa, Trajana a Vergília, Mojžiša a svätého Pavla, Aristotela, Platóna a Euklida taký istý význam a autoritu – tam je Európa. Každá rasa a krajina, ktorá je postupne romanizovaná, christianizovaná a – pokiaľ ide o myseľ – disciplinovaná Grékmi, je absolútne európska.*

Zachovanie a poznanie starodávnej tradície spolu s jej obohatením, za ktoré vďačíme katolíckej Cirkvi, ako aj jej samotná činnosť v oblasti vedy, kultúry a umenia, viedlo k vytvoreniu úžasnej a v niektorých ohľadoch

tej najlepšej civilizácie v dejinách ľudstva.

Odňatie výchovného poslania katolíckej Cirkvi v prospech štátu v ére „osvietenstva“ a začatie výučby v duchu filozofie „osvietenstva“ viedlo k celkovému narušeniu spojenia viery a rozumu, ako aj vedomostí a etiky. To malo za následok zničenie dovtedajšieho poriadku vecí. Referenčným bodom už nie je Boh, ktorý nás svojimi zákonmi vedie, ako žiť dobrý a cnostný život, ale štát a človek so zákonmi, ktoré si sám určuje. Človek riadiaci sa zákonmi a etikou, ktoré sú produktom padnutej ľudskej prirodzenosti, odmietajúci Stvoriteľa, využíva výdobytky vedy nie vždy tým najlepším spôsobom.

Joanna Babiarz – kultúrny historik, autor kníh: *Encyklopédia mladého umelca* a *Poklady maliarstva*.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/prve-univerzity-a-vzdelavanie-v-stredoveku/>